LIBRIS | We know books

Preot Dr. Petre Matei

Muzica bisericească bizantină

BASILICA
BUCUREȘTI
2024

LIBRIS | We know books

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 5

PARTEA I

I. MUZICA BISERICEASCĂ BIZANTINĂ DE LA ORIGINI PÂNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA ÎN SPAȚIUL GRECESC – PRIVIRE ISTORICĂ ASUPRA APARIȚIEI ȘI EVOLUȚIEI MUZICII BISERICEȘTI BIZANTINE 9

1. Cântecul – expresie a simțămintelor omenești, în special a sentimentului religios 9
2. Începuturile, dezvoltarea și cultivarea muzicii. Muzica la evrei 11
3. Muzica la vechii greci 14
4. Cântarea în Creștinism, în perioada de început 20
5. Cântarea bisericească în perioada de după persecuții 23
6. Rolul Sf. Ioan Damaschin în evoluția muzicii bisericești bizantine; alți mari cântăreți bisericești, până în anul 1453 27
7. Muzica bisericească bizantină după căderea Constantinopolului. Muzicieni mai importanți 29

LIBRIS We know books

II. ȘCOLI DE MUZICĂ BISERICEASCĂ, FUNDAȚII ȘI ORGANISME. PROTOPSALȚI, COMPOZITORI ȘI MUZICOLOGI BIZANTINI ÎN LUMEA GREACĂ 32

1. Școli de muzică bisericească la Constantinopol 32
2. Fundații și instituții care se ocupă cu muzica bisericească 36
3. Protopsalți, compozitori, învățători și formatori de muzică psaltică 41

III. INSULA CIPRU – PARTE COMPONENTĂ A SPAȚIULUI ȘI CULTURII ELENO-BIZANTINE 74

1. Scurtă prezentare geografică, istorică și politică a insulei Cipru 74
2. Date sumare de istorie contemporană 77
3. Date mai importante din istoria Bisericii Ciprului 79
4. Sfinți ciprioți ale căror slujbe nu sunt cuprinse în mineiele în uz 93
5. Școli de muzică bizantină în Ciprul de astăzi 96
6. Cântăreți bisericești din Cipru 98

PARTEA A II-A

I. GRAMATICA MUZICII BISERICEȘTI BIZANTINE – STUDIU COMPARATIV ÎNTRE MUZICA PSALTICĂ ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ ȘI CEA GRECEASCĂ CONTEMPORANĂ, CU EXEMPLIFICĂRI 105

1. Despre scrierea muzicii bisericești bizantine 105
2. Reforma muzicală de la 1814; noua sistemă de scriere a muzicii psaltice 109

LIBRIS | We know books
CUPRINS

3. Semnele muzicale. Vocalele.
Semnele vocale combinate și sprijinite 113
4. Semnele timporale 128
5. Despre intervale; ton, semiton, tetracord 133
6. Scara Disdiapason 136
7. Pauzele în muzica psaltică 138
8. Semnele consonante 139
9. Despre tact 143
10. Semnele de alterație 146
11. Despre nuanțe 151
12. Scara diatonică și mărturiile diatonice 152
13. Despre glasuri, cadențe și chei, în general 153
14. Glasurile diatonice: I, V, IV și VIII 157
15. Glasurile enarmonice: III și VII 173
16. Glasurile cromatice: II și VI 182
17. Despre „hroes": Muștar, Hisar și Nisabur 197
18. Teoria legii atracției sunetelor în muzica psaltică 200
19. Despre modulație 201
20. Ortografia psaltică. Ortografia isonului
și a vocalelor suitoare 202
21. Ortografia vocalelor coborâtoare 211

II. CÂNTĂREȚUL BISERICESC ȘI CÂNTAREA BIZANTINĂ 216

1. Protopsaltul și lucrarea lui în Biserică 216
2. Dascălul și psalmodia 221
3. Corul bizantin 226

LIBRIS | We know books

4. Învățarea muzicii psaltice și compoziția 235
5. Arta în muzica bizantină 241
6. Tetrafonia în Biserica Greacă 247

CONCLUZII 272

ANEXĂ LITURGICĂ – PRIVIRE COMPARATIVĂ ÎNTRE PRACTICA LITURGICĂ ROMÂNEASCĂ ȘI CEA GRECEASCĂ, ASUPRA UNOR PUNCTE CENTRALE ALE CULTULUI DIVIN PUBLIC 283

1. Vecernia de sâmbătă seara, la un sfânt obișnuit – particularități 284
2. Utrenia de Duminică dimineața la un sfânt obișnuit – particularități 297
3. Particularități la Sfânta Liturghie – rânduiala Sfintei Împărtășanii 304
4. Participarea ierarhului la serviciul divin public 316
5. Otpustul slujbelor obișnuite și al praznicelor împărătești în zi de duminică 328

LIBRIS | We know books

PARTEA I

I. MUZICA BISERICEASCĂ BIZANTINĂ DE LA ORIGINI PÂNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA ÎN SPAȚIUL GRECESC – PRIVIRE ISTORICĂ ASUPRA APARIȚIEI ȘI EVOLUȚIEI MUZICII BISERICEȘTI BIZANTINE

1. Cântecul – expresie a simțămintelor omenești, în special a sentimentului religios

În sufletul omenesc este sădit dintru început sentimentul binelui, dorința și dragostea pentru frumos, sub orice formă s-ar prezenta el. Pentru acest motiv și frumusețea vocilor a atras de la început atenția omului. Datorită faptului că vocea este una dintre calitățile și harismele cu care Creatorul l-a înzestrat pe om, era firesc ca acesta să o folosească nu numai pentru a se înțelege cu semenii lui, ci și pentru a-și exprima sentimentul artistic. Astfel s-a născut cântarea, fiind cunoscut faptul că „asma" sau cântecul, la toate popoarele și în toate perioadele istoriei omenești, a fost tovarășul nedespărțit al vieții omului.

Este limba universală, comunicativă, patetică și plăcută în mod deosebit, cu care omul își exteriorizează lumea interioară și caută să reprezinte și să transmită stările lui sufletești, sentimentele, idealurile și dorințele lui. Pentru că în om este sădit și sentimentul religios, era normal ca el să simtă nevoia să slujească acest sentiment și prin cântare.

LIBRIS We know books

De aceea, cântarea, în variatele ei subiecte, conținea de la început și sensuri religioase, formându-se și un gen special al ei și anume cântarea religioasă. Aceasta se inspira din credința în Dumnezeu și exprima evlavia față de El, recunoștința, rugăciunea, nădejdea etc.

„Cânta-voi Domnului în viața mea, cânta-voi Dumnezeului meu cât voi fi" (*Psalmul* 103, 34), spune și cântă poetul, muzicantul, profetul și regele David, arătând posterității faptul că așa trebuie să-și exprime sentimentele de admirație, recunoștință și iubire față de Dumnezeu pentru toate binefacerile primite de la El, știute și neștiute, nu numai cu cuvântul, ci și cu cântarea, deoarece cântarea, mai mult decât cuvântul, este glasul inimii.

Pentru motivul acesta, mai târziu, la vremea ei, Biserica nu a ezitat să accepte de la început folosirea muzicii și să introducă cântarea în adunările cultice și în celebrarea celor mai sfinte taine ale ei. Și de atunci până astăzi, cântarea sacră de laudă sau „imnodia", nu a încetat să-și aducă serviciile în lucrarea Bisericii și să fie cel mai important mijloc pentru cultivarea și manifestarea sentimentului religios[1].

Destinația imnodiei nu este să mulțumească sau să satisfacă, ci să contribuie la emoție, să predispună la meditație, la pietate și să ridice sufletul către Dumnezeu. „În ritmul acesta al melosului, toți, cu multă râvnă să înălțăm sfinte imnuri", ne învață Sf. Ioan Gură de Aur[2]. La fel spune și Sf. Vasile cel Mare și, în plus, adaugă faptul că prin cântare „se întipăresc mai bine învățăturile în suflet și reușesc credincioșii să-și concentreze atenția așa încât, cu evlavia cuvenită, să urmărească cele spuse și cele săvârșite în timpul cultului"[3].

Este clar faptul că roadele cântării sfinte depind în mare măsură de buna interpretare, iar buna interpretare nu depinde numai de vocea frumoasă și cultura muzicală, ci și de înțelegerea poziției și rolului pe care imnodia îl are în Biserică. A fost nevoie, prin urmare, și este și astăzi, nu numai de instruirea și cultivarea tehnică și profesională a

---

[1] Δ.Γ. Παναγιωτοπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Αθήναι, 1947, p. 6.

[2] Παναγιώτης Σ. Αντωνελλη, *Η Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική*, Αθήναι, 1956, p. 11.

[3] Ανδρεου Μοναχου Αγιορειτου (Χαράλαμπος Θεοφιλόπουλος), *Συνοπτική Θεωρία Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Θεσσαλονίκη, 1970, p. 5.

LIBRIS We know books

cântăreților bisericești, ci și de lămurirea potrivită a lor despre scopul cântării sfinte, așa încât să devină capabili să cânte într-adevăr spre slava Domnului și să contribuie cu psalmodia la zidirea și cultivarea sufletească a credincioșilor.

Este ușor de înțeles faptul că, la început, cântarea era simplă și netehnică, atât sub aspectul textului, cât și sub aspectul melosului. Treptat însă, a început să devină mai tehnică, mai ales atunci când vocea omenească venea să însoțească sunetele instrumentelor.

Faptul că născocirea instrumentelor muzicale este foarte veche îl aflăm din Sfânta Scriptură, din cartea *Facerea*, unde, în primele ei capitole, în care se expune crearea primelor ființe și istoria primelor generații, se face referire la numele lui Iubal, despre care se spune că „este tatăl tuturor celor care cântă din chitară și din cimpoi" (*Facerea* 4, 21). Dacă Sfânta Scriptură pomenește acest fapt, înseamnă că acele prime instrumente se foloseau în principal la acompanierea cântărilor cu care primele generații de oameni își manifestau sentimentele lor religioase.

2. Începuturile, dezvoltarea și cultivarea muzicii. Muzica la evrei

Cu timpul și în paralel cu dezvoltarea și progresul general al omului, în diversele câmpuri ale vieții lui teoretice și practice, și cântarea s-a dezvoltat, s-a îmbogățit, s-a perfecționat și au început să se formeze diverse principii și reguli în legătură cu ea.

Astfel, s-a dezvoltat arta și știința care în Grecia a luat numele de muzică[4].

La început, acest cuvânt avea un înțeles foarte larg, deoarece desemna orice gen de creație spirituală ale cărei protectoare erau considerate anumite zeități numite Muze[5].

Mai târziu se credea faptul că Muzele protejează în mod special anumite arte frumoase, înrudite între ele, cum ar fi poezia, armonica, în principal (așa era numită muzica atunci), și dansul.

---

[4] Δ.Γ. Παναγιωτοπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 22.

[5] Δ.Γ. Παναγιωτοπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 23.

LIBRIS We know books

Interesant este faptul că la Delfi erau adorate trei dintre Muze, și anume: Niti, Mesi și Ipati, acestea fiind tocmai numele sub care vechii muzicieni caracterizau sunetele înalte, medii și grave ale scării muzicale[6].

Apoi, sensul cuvântului *muzică* s-a delimitat la ceea ce înțelegem și noi astăzi prin această noțiune, adică arta și știința cântului care învață legile și regulile după care diferite sunete, coordonate între ele, alcătuiesc melodia plăcută auzului, capabilă să exprime stările sufletești și sentimentele omului.

Cu alte cuvinte, muzica este o artă a sunetelor prin care învățăm să ne oferim vocea cu măiestrie, cu tehnică; ea analizează armonic toate sentimentele vieții și influențează cu sensibilitate sufletele oamenilor, adică mișcă sentimentul lumii noastre interioare. Cu ajutorul muzicii, omul își exprimă bucuria, tristețea și, în general, inima lui.

Pentru manifestarea bucuriei, omul găsește în muzică tonuri vesele, iar tristețile și le exteriorizează cu cântece triste și bocet. Omul, în nevoia lui profundă de a se ruga mai intens, de a comunica în cel mai bun mod cu Creatorul și Dumnezeul lui, de a-I mulțumi, de a-L ruga și de a-I cere protecția atotputernică, cântă imnuri.

Aristide Cvintilianul spune că muzica este „știința melosului și a tot ceea ce se întâmplă în legătură cu cântarea"[7].

Muzica este un dar dumnezeiesc și participăm toți la acest dar, fără ca cineva să ne învețe, fiind o limbă comună internațională, a cărei perfecțiune nu este posibil să o născocească cugetul omenesc. Fiecare popor, în epoca lui, analog cu gradul lui de cultură și cu celelalte condiții de viețuire (libertate, sclavie, influențe străine, condiții climatologice etc.), și-a cultivat muzica lui, căreia i-a dat forma caracteristică și stilul, mijloace prin care se dezvăluie lumea lui interioară și dorința inimii[8]. Cultivarea muzicii, atât vocale, cât și instrumentale, se răspândește la toate popoarele, chiar și la cele necivilizate și barbare.

---

[6] Φωκά ΦΩΚΑΪΔΗ, *Περί την Ιεράν Ασματικήν Τέχνην των Ελλήνων, δοκιμία κριτικής*, Λευκωσία, 1986, p. 15.

[7] Φ. ΦΩΚΑΪΔΗ, *Περί την Ιεράν Ασματικήν Τέχνην των Ελλήνων, δοκιμία κριτικής*, p. 16.

[8] ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συνοπτική Θεωρία Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 5.

LIBRIS Wolters Kluwer books

De la început, muzica a ocupat un loc semnificativ în religie. Astfel, vechile popoare precum egiptenii, babilonienii, grecii, perșii, evreii etc., nu numai că au cultivat muzica, dar au folosit-o și în ceremoniile lor religioase.

În mod deosebit însă, trebuie să ne referim la marea întrebuințare a muzicii în scopuri religioase, pe care o găsim la poporul teocratic al Antichității, la evrei. Când aceștia, în urma îndelungatei și tiranicei lor robii în pământul Egiptului, au pornit sub conducerea lui Moise și au trecut prin Marea Roșie în chip minunat, atunci poporul a cântat cu bucurie, în acompaniamentul timpanelor și al dansurilor, celebra cântare de biruință și de mulțumire lui Dumnezeu alcătuită de Moise, care se vede că era nu numai poet, ci și muzicant (*Ieșirea* 15, 1-21; *Numerii* 21, 17-18).

Odată ce evreii s-au așezat ca oameni liberi în pământul făgăduinței, se vede că au cultivat cu sârguință muzica și poezia. Și este cunoscut faptul că între ei s-au arătat mari poeți și cântăreți, precum: Regele David, Asaf, Heman, Iedutun, Etam, fiii lui Core etc.

Deoarece în legislația Vechiului Testament nu exista nicio dispoziție despre muzică în legătură cu cultul, putem conchide faptul că utilizarea acesteia în cult a fost rânduită și organizată de David. El a rânduit 4.000 de psalți, împărțiți în 24 de cete și fiecare ceată cânta la templu cu rândul, timp de o săptămână. Acești psalți aparțineau seminției Leviților și se numeau cântăreți. Ei aduceau cântări de laudă lui Dumnezeu nu numai cu muzica vocală, ci și cu acompaniamentul oricărui fel de instrumente, dintre care se face referire la: chimvale, chitare, harfe, trâmbițe (*2 Paralipomena* 5, 12-13), psaltirioane, țimbale (*1 Paralipomena* 16, 5; 23, 5-6), alăută și psaltire (*Psalmul* 32, 2; 80, 3).

În timpul marilor sărbători iudaice, când veneau la Ierusalim milioane de iudei din toate țările, întregul cor de 4.000 de cântăreți lua parte, cu acompaniament de instrumente, la cultul adus lui Dumnezeu. În fruntea cântăreților era „căpetenia muzicanților" sau „primul între cântăreți", adică dirijorul corului sau, așa cum am zice astăzi, protopsaltul. În Vechiul Testament se face referire nominal la „Chenania, căpetenia muzicanților și cântăreților" (*1 Paralipomena* 15, 27) și la Asaf (*Neemia* 12, 46).

Atât de renumită era muzica sacră a iudeilor, încât, mai târziu, babilonienii, care îi luaseră în robie, au cerut să asculte de la ei câteva dintre acele cântări (*Psalmul* 136, 1-4).

LIBRIS Weknow books

Care era exact muzica veche a evreilor nu este posibil să cunoaștem. Sigur însă se consideră faptul că, în ultimele secole înainte de Hristos, când civilizația greacă pătrunsese în toate țările Orientului, muzica ebraică a suferit puternic influența artei muzicale grecești. Istoricul iudeu din secolul I d.Hr., Iosif Flavius, în lucrarea lui, *Arheologia Iudaică*, spune faptul că „Irod, după nașterea Domnului împăraților în Iudeea, a adus moravuri și obiceiuri străine și muzică de teatru" care, evident, era grecească[9].

3. Muzica la vechii greci

Este un fapt cunoscut că, dintre toate popoarele Antichității, grecii au cultivat muzica mai mult și, de asemenea, se știe că cele mai multe cântări referitoare la cultul zeilor, mai ales al lui Apollo și al lui Dionisos, aveau caracter religios. Dar importanță cu totul excepțională are faptul că grecii au pus primele baze ale teoriei muzicii[10]. La această lucrare au contribuit marii filosofi, matematicieni și muzicieni, precum: Pitagora (secolele al VI-lea – al V-lea î.Hr.), Platon (secolul al IV-lea î.Hr.), Aristotel (secolul al IV-lea î.Hr.), Aristoxen Tarandin (secolele al IV-lea – al III-lea î.Hr.), Euclid (secolul al III-lea î.Hr.), cel mai mare dintre vechii teoreticieni greci ai muzicii, Plutarh (secolul al II-lea î.Hr.), Nicomah Gherasin (secolul I d.Hr.), Ptolemeu Claudiu (secolul al II-lea d.Hr.), Aristide Cvintilianus (secolul al III-lea d.Hr.), Vanhie cel Bătrân (secolul al III-lea d.Hr.), Alipie (secolul al IV-lea d.Hr.), Gaudențiu etc.[11] Toți aceștia s-au ocupat de teoria muzicii și au scris lucrări importante în legătură cu aceasta.

Teoria vechii muzici a grecilor se baza pe tetracord. Ca părți ale științei muzicale, se disting în lucrările celor de mai sus sunetele, spațiile, genurile, sistemele etc. Sunt în uz până astăzi cele trei genuri

[9] Δ.Γ. Παναγιωτοπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 24.

[10] Δ.Γ. Παναγιωτοπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 25.

[11] Δ.Γ. Παναγιωτοπουλου, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 25.

muzicale cunoscute: diatonicul, cromaticul și enarmonicul[12]. Pentru solfegiu se întrebuințau sunete monosilabice, de exemplu: te, ta, ti, to, formându-se primul sistem simplu de scriere muzicală[13].

Odată cu expansiunile lui Alexandru cel Mare și ale urmașilor săi, Ptolemeii și Seleucizii, arta muzicală grecească, parte constitutivă de nedesprins a întregului culturii grecești, a pătruns foarte larg în tot Orientul. Plutarh ne informează că în Asia, lectura lui Alexandru era Homer, iar perșii jucau tragediile lui Eschil[14]. Așa cum s-a impus limba greacă, la fel s-a impus și muzica grecească și a influențat, nu în mică măsură, la formarea muzicii răsăritene și, în paralel, a muzicii romanilor, după cum ne spune Lavoix în lucrarea sa *Istoria Muzicii*: „Cu puțin înainte de distrugerea Corintului, arta greacă pătrunsese în Roma. Pe la anul 167 î.Hr., au apărut în Roma trupe de teatru dionisiace, care dădeau reprezentații cu comedii și tragedii grecești"[15]. După cucerirea Greciei de către romani, romanii s-au elenizat într-o foarte mare măsură, împrumutând de la cei învinși arta cântării din chitară și din liră, iar cântăreții eminenți cântau în grecește părți de concerte[16].

În mod primordial, la greci a existat arta melodiei, artă care, din cele mai vechi timpuri, a fost atât interesantă, cât și îndreptată spre firea umană. Ca artă tradițională, în special pentru greci, muzica a fost o artă estetică și plăcută și, mai ales, o coexistență neseparată a omului, din cele mai vechi timpuri grecii găsind modalități potrivite de exprimare melodică a sentimentelor umane care, încă de la început, inundau interiorul spiritual și dinamismul lor psihic[17].

Muzica, artă a cântului instrumental și vocal, își are rădăcinile ei adânci în Antichitatea mitică a lui Orfeu și a lui Olimp când, de la început, spiritul creator al grecilor a format-o, astfel încât oamenii să comunice cu zeii prin cânt, iar muzele să laude puterea și frumosul.

[12] Φωκά ΦΩΚΑΪΔΗ, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*, Λευκωσία, ²1987, p. 7.

[13] Π.Σ. ΑΝΤΩΝΕΛΛΗ, *Η Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική*, p. 12.

[14] Δ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 26.

[15] Δ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Θεωρία και πράξις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*.

[16] Φ. ΦΩΚΑΪΔΗ, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*, p. 9.

[17] Otto KAROLYI, *Εισαγωγή στη μουσική*, Νεφελη, 1983, p. 21.

LIBRIS | Preot Dr. PETRE MATEI
We know books

Chiar și dicționarul grecesc mărturisește faptul că arta muzicală este arhaic grecească[18].

Ca artă, a apărut și s-a format odată cu prima licărire de creație și filosofie greacă, în așa-numita Marea Grecie și aici este vorba în special de muzica bisericească bizantină eleno-ortodoxă și de izvoarele ei vechi, muzică ce, ca artă melodică vocală, și nu instrumentală, în mod admirabil subțiază, înalță, cultivă, luminează, purifică, exaltă și desăvârșește natura umană. Acestea însă se raportează la filosofia muzicii grecilor, care are structura ei specifică: tehnică latreutică, calitate laudativă, imnologică, ținută duhovnicească, caracter religios plin de nădejde, intuitiv și mistagogic. Este vorba despre o artă muzicală specială, cu identitate venerabilă și melodie minunată, monodică sau polifonică, dar la unison. Și pentru că s-a format în special la Bizanț, se numește muzică bisericească bizantină[19].

Plutarh, în lucrarea lui *Despre Muzică*, ne arată faptul că grecii, care adorau multe zeități, aveau din cele mai vechi timpuri o muzică specială pentru cultul acestora, cântând imnuri în cinstea zeității căreia voiau să-i aducă adorare[20]. De acest fapt ne asigură și Homer. La vechile adunări grecești, la teatru, la lupte, la ospețe, dar și la ceremonii, sacrificii și procesiuni ale celor vechi, stăpânea arta muzicală. De asemenea, la vechile tragedii cu cântările lor corale, un rol protagonist îl aveau corurile cu elementele muzicii și cu versurile lor ritmice fără seamăn[21]. Și în timp ce pentru Eschil 12 cântăreți erau de ajuns, Sofocle și Euripide foloseau de la 25 până la 50 de cântăreți[22]. Unii filosofi considerau faptul că toată înțelepciunea anticilor greci era în muzică; Eschil chiar îi denumește pe cântăreți „înțelepți"[23].

[18] Ολύμπια Τολικα, *Επίτομο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό της Βυζαντινής Μουσικής*, Αθήνα, 1993, p. 125.

[19] Ανδρεου Μοναχου Αγιορειτου, *Συνοπτική Θεωρία Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 5.

[20] Γ. Παπαδοπουλου, *Ιστορική επισκόπισις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, Αθήναι, 1904, p. 32

[21] Γ. Παπαδοπουλου, *Ιστορική επισκόπισις της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, p. 33.

[22] Φ. Φωκαΐδη, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*, p. 2.

[23] Φ. Φωκαΐδη, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*.

LIBRIS Wolnew books

În cultul zeilor, la vechii greci, excela cântarea, ca unic mijloc de comunicare cu zeii sau cu nemărginitul. Problema despre muzica grecilor începe să se lămurească din vremea lui Homer, fără ca aceasta să însemne, totuși, faptul că numai pe greci i-a preocupat muzica.

Deși muzica este sădită în toți oamenii, alte popoare aveau o concepție slabă despre ea, în timp ce grecii o considerau „prima între artele frumoase"[24]. După Plutarh, muzica provenea din nouă muze, care erau în același timp și zeițe, și administratori ai artelor libere frumoase și ai științelor[25]. Pentru greci, muzica are ca leagăn al ei puterea sentimentală a sufletului omenesc, simțămintele profunde ale lui, pe care le exprimă.

În Grecia Antică, muzica a fost cultivată ca una dintre primele și indispensabilele arte pentru educație, așa cum consemnează unii filosofi. Plutarh, în lucrarea lui *Despre educația copiilor*, sfătuiește să se predea copiilor, trei ani, muzica[26]. Dacă în vremea aceea a poeților și a înțelepților antici se întâmpla ca cineva să nu învețe muzică, așa cum a fost cazul lui Themistocle, care nu a învățat cum să mânuiască lira, era considerat neinstruit, după cum arată Plutarh în lucrarea *Despre Muzică*[27]. În general, toți anticii și mai noii scriitori clasici nu omit să se refere la necesitatea învățării muzicii. Socrate, de pildă, la vârsta de 60 de ani a învățat să cânte la chitară, iar în școala lui Pitagora lecția cea mai importantă era cursul de Muzică; el credea că și esența dumnezeirii se găsește în muzică[28].

Prin urmare, este evident faptul că toți grecii se ocupau cu muzica; cei mai conservatori dintre toți însă erau lacedemonienii, care erau mai mult atașați de tradiție, cu un zel religios peste măsură de mare. De aceea și muzica lor a rămas vechea muzică natală, „doriană". Ei, de exemplu, nu au folosit niciodată la chitara lor mai mult de șapte coarde și cândva l-au și izgonit pe Thimotei, care se dusese în Sparta cu lira lui cu unsprezece coarde, deoarece, ziceau ei, voia să inoveze[29].

---

[24] Π.Σ. ΑΝΤΩΝΕΛΛΗ, *Η Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική*, p. 12.
[25] Π.Σ. ΑΝΤΩΝΕΛΛΗ, *Η Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική*, p. 13.
[26] Φ. ΦΩΚΑΪΔΗ, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*, p. 4.
[27] Φ. ΦΩΚΑΪΔΗ, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*.
[28] Φ. ΦΩΚΑΪΔΗ, *Η Παραδοσιακή Τέχνη της Ιεράς Υμνωδίας των Ελλήνων*, p. 5.
[29] ΙΩΑΝΟΥ ΣΑΚΕΛΑΡΙΔΟΥ, *Ιερά Υμνωδία*, Αθήναι, 1902, p. 12.